

Länsstyrelsen
Örebro län

Raoul Hjærtström
Direkt: 019/193068
raoul.hjartstrom@lansstyrelsen.se
Fax: 019/193028

BESLUT
2009-11-02

1(4)
L 2146
Dnr: 432-12965-2005

För kännedom till:
Norabostäder AB
Riksantikvarieämbetet
Lantmäterimyndigheten i Örebro
län
Örebro läns museum

Byggnadsminnesförklaring av Kruthuset i Dalkarlsberg, Dalkarlshyttan 1:38, Vikers socken, Nora kommun, Västmanland

Beslut

Med stöd av 3 kap. 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen m. m. (KML) förklarar Länsstyrelsen Kruthuset i Dalkarlsberg, Dalkarlshyttan 1:38, Vikers socken, Nora kommun, Västmanland, för byggnadsminne. Byggnadsminnet omfattar den med skraffering markerade byggnaden på bifogade karta.

Bilagor:
Karta
Hur man överklagar
Länsstyrelsens beslut

Med stöd av 3 kap. 2 § KML meddelar Länsstyrelsen samtidigt följande skyddsbestämmelser.

- Byggnaden får inte rivras eller flyttas.
- Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.
- Byggnaden ska underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet ska ske med material och metoder som är anpassade till byggnadens egenart.
- Det med heldragen röd linje markerade området på bifogade karta får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Området ska hållas i ett sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas.

2010-03-12 beslöt Sh
kopier till If: BM reg. Aa. /

Länsstyrelsen
Örebro län

BESLUT
2009-11-02

Dnr: 432-12965-2005

Upplysningar:

Länsstyrelsen lämnar råd ifråga om underhållet av byggnaden.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen enligt 3 kap. 14 § KML lämna tillstånd till att byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna.

Enligt 3 kap. 21 § KML tillämpas beslut enligt 3 kap. 1 § utan hinder av att talan förs mot beslutet.

Redogörelse för ärendet

Vikers Hembygdsförening har 2005-11-29 väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av Kruthuset i Dalkarlsberg. Föreningen har 2009-01-27 kompletterat sin ansökan med en kulturhistorisk dokumentation.

Riksantikvarieämbetet har 2009-02-13 tillstyrkt byggnadsminnesförklaringen.

Örebro Läns Museum och Norabostäder AB har beretts möjlighet att lämna synpunkter på skyddsbestämmelserna.

Fastigheten Dalkarlshyttan 1:38 ägs av Norabostäder AB. Vikers Hembygdsförening disponerar Kruthuset i enlighet med ett nyttjanderättsavtal som ingåtts med Norabostäder AB. Avtalet sträcker sig på 50 år. Vikers Hembygdsförening har i skrivelse till Länsstyrelsen 2009-05-06 accepterat byggnadsminnesförklaringen med de föreslagna skyddsbestämmelserna.

Historik

Dalkarlsbergs gruvor utgör ett av de allra äldsta gruvfälten i landet. Kung Magnus Eriksson utfärdade år 1340 ett privilegiebrev för "Västra Berget" som inom forskningen anses gälla Dalkarlsberg. År 1559 omnämns platsen i ett register över bergverk i landet. Dalkarlsberg producerade mest malm bland gruvorna i Nora bergslag fram till 1800-talets mitt. Malmen var mycket eftertraktad av järnbruk i Värmland och

Närke på grund av sin höga järnhalt. För transportererna skull fick därför Dalkarlsberg år 1872 en station till den smalspåriga Vikern-Möckelns Jernveg. Gruvandelarna som ursprungligen hade ägts av enskilda bergsmän börjad under 1700-talet att förvärfas av olika järnbruk. "Dalkarlsbergs grufvebolag" bildades år 1825 och ombildades till ett aktiebolag år 1862. Dalkarlsbergsgruvan kom sedan att ingå i "Nora bergslags gemensamma grufveförvaltning" som bildades år 1902. År 1935 övertogs verksamheten av "Stribergs grufve AB". Gruvan och verksamheten lades ner år 1948. Det finns idag endast ett fåtal byggnader och anläggningar bevarade från gruvdriftens tid, bl.a. en smedja från 1820-talet och en 900 meter lång kanal som användes för att ge vattenkraft till de vattenhjul som via stånggångar drev gruvornas dräneringspumpar.

Under mitten av 1700-talet hade man i Dalkarlsberg gått över till att spränga med krut vid malmbrytningen. En av de få byggnader som finns kvar på platsen från gruvbrytningens tid är Kruthuset som uppfördes år 1814. Det byggdes som krutförråd för hela Nora bergslag och även angränsande bergslager. Byggmästare var Eric Dahlqvist från Dalkarlsberg.

Byggnaden har en kvadratisk plan och är byggd med 1.25 meter tjocka stenväggar och ett idag stickspåntklätt pyramidtak. Dess konstruktion bygger på att de tjocka väggarna skall stå emot en explosion, medan kraften istället skulle lyfta av taket. År 1865 började nitroglycerin användas som sprängämne och från 1868 började man använda dynamit och ammoniakkrut, som blev det vanligaste sprängmedlet i Dalkarlsberg under 1800-talets senare del. Kruthuset blev därför överflödigt som lager för krut. Det kom istället att användas som magasin för mjöl och spannmål samt användes därefter som vedbod för en skolbyggnad som revs 1971. Byggnaden disponeras sedan 1980-talet av Vikers hembygdsförening.

Byggnaden har en välbevarad ursprunglig karaktär. Taket har senast renoverats under 1960- och 1980-talen. På 1960-talet tillkom ett nytt undertak av spontade bräder och den nuvarande taktäckningen av hyvlade granspån är från 1980-talet. Stenmurarna har inte förändrats sedan byggnaden uppfördes.

Motivering

Av 3 kap. 1 § KML framgår bl.a. att en byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde får förklaras för byggnadsminne av Länsstyrelsen. Enligt 3 kap. 2 § 1 st KML ska

Länstyrelsen
Örebro län

BESLUT
2009-11-02

Dnr: 432-12965-2005

Länstyrelsen, när en byggnad förklaras för byggnadsminne, genom skyddsbestämmelser ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

Enligt 3 kap. 2 § 2 st KML får föreskrifterna innehålla bestämmelser om att ett område kring byggnaden ska hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas.

Bergsbruket har präglat Örebro läns utveckling från 1100-talet fram till 1970-talet, främst i den geografiska del som kallas Bergslagen. Dalkarlsberg tillhör de allra äldsta gruvfälten i landet, ända fram till mitten av 1800-talet producerades här mest malm bland gruvorna i Nora bergslag. Kruthuset från år 1824 är idag en av de få bevarade byggnaderna från gruvbrytningens tid. Byggnaden speglar en viktig aspekt på bergsbruket – sprängtekniken. Det finns idag endast ett fåtal kända kruthus bevarade i landet.

Genom sin ovanlighet, stora byggnadshistoriska värde och välbevarade ursprungliga karaktär fyller Kruthuset i Dalkarlsberg därför väl kraven i 3 kap. 1 § KML – ”synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde” – för att skyddas och bevaras och därmed förklaras för byggnadsminne.

Detta beslut kan överklagas till Länsrätten i Örebro län, se bilaga.

I handläggningen av detta ärende har deltagit landshövding Rose-Marie Frebran, beslutande, länsjurist Jenny Gånge och antikvarie Raoul Hjærtström, föredragande.

Rose-Marie Frebran

Raoul Hjærtström

Bilaga till Länsstyrelsens beslut
2009-11-02

Dnr 432-12965-2005

Byggnadsminnesförklaring av
KRUTHUSET I DALKARLSBERG,
fastigheten Dalkarlshyttan 1:38,
Vikers socken,
Nora kommun

 Skyddsområde

 Byggnadsminne

